

PRACE NAUKOWE

Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu

RESEARCH PAPERS

of Wrocław University of Economics

Nr 380

Unia Europejska w 10 lat po największym rozszerzeniu

Redaktorzy naukowi
Ewa Pancer-Cybulska
Ewa Szostak

Wydawnictwo Uniwersytetu Ekonomicznego we Wrocławiu
Wrocław 2015

Redaktor Wydawnictwa: Teresa Zielińska
Redaktor techniczny i korektor: Barbara Łopusiewicz
Łamanie: Adam Dębski
Projekt okładki: Beata Dębska

Informacje o naborze artykułów i zasadach recenzowania znajdują się
na stronach internetowych Wydawnictwa
www.pracnaukowe.ue.wroc.pl
www.wydawnictwo.ue.wroc.pl

Kopiowanie i powielanie w jakiegokolwiek formie
wymaga pisemnej zgody Wydawcy

© Copyright by Uniwersytet Ekonomiczny we Wrocławiu
Wrocław 2015

ISSN 1899-3192
ISBN 978-83-7695-439-4

Wersja pierwotna: publikacja drukowana

Druk i oprawa:
EXPOL, P. Rybiński, J. Dąbek, sp.j.
ul. Brzeska 4, 87-800 Włocławek

Spis treści

Wstęp.....	11
------------	----

Część 1. Procesy rozwojowe krajów i regionów Europy – konwergencja czy dywergencja?

Jan Borowiec: Konwergencja regionalna w Unii Europejskiej.....	15
Leszek Cybulski: Dywergencja rozwoju regionalnego w krajach UE po 2000 roku a polityka spójności.....	26
Zofia Hasińska: Regionalne zróżnicowanie zmian zatrudnienia w Polsce w okresie integracji europejskiej	39
Jarosław M. Nazarczuk: Kryzys gospodarczy a zróżnicowanie regionalne w UE.....	50
Pasquale Tridico: Ten years after the accession of Central and Eastern Europe countries in the EU: evaluation in comparison to the transition in former Soviet Republic.....	60
Zhanna Tsaurkubule, Alevtina Vishnevskaja: Some aspects of economic development of the Latvian market during 10 years of its membership in the European Union.....	82
Dilara Usmanova: Enhancement of the methodological and systematic founda- tion for monitoring socio-economic developments in Latvian regions..	94
Agnieszka Wojewódzka-Wiewiórska: Zmiany poziomu rozwoju społecz- no-ekonomicznego powiatów w Polsce a pozyskiwanie środków z UE....	102

Część 2. Polityka spójności społecznej, gospodarczej i terytorialnej jako narzędzie rozwoju Unii Europejskiej

Wojciech Bożek: Znaczenie i wysokość środków pochodzących z budżetu Unii Europejskiej jako kategorii środków publicznych.....	117
Krystian Heffner, Piotr Gibas: Polityka spójności UE a obszary funkcyjnal- ne centrów regionalnych w Polsce.....	127
Natalia Konopińska: Polityka spójności a obszary górskie na przykładzie programu „Alpine Space”.....	139
Joanna Kudelko: Nowy model europejskiej polityki spójności i jego możli- we konsekwencje dla rozwoju społeczno-gospodarczego w Polsce.....	150
Marek Pieniążek, Dominika Rogalińska: Statystyka publiczna w procesie monitorowania wymiaru terytorialnego polityki spójności	158

Magdalena Pronobis: Fundusze strukturalne w roli kapitału wysokiego ryzyka: skala i przesłanki interwencji.....	166
--	-----

Część 3. Beneficjenci polityki spójności

Adam A. Ambroziak: Prawne i ekonomiczne aspekty pomocy regionalnej w Polsce po akcesji do UE.....	177
Maria Bucka: Rozwój małych i średnich przedsiębiorstw w okresie realizacji polityki spójności w 2007-2013	189
Barbara Kryk: Rozwój przedsiębiorczości kobiet w Polsce jako wyraz realizacji unijnej polityki równości	197
Paweł Mańczyk: Opodatkowanie pomocy finansowej z Funduszu Spójności	207
Beata Skubiak: Czy fundusze strukturalne rozwijają województwo zachodniopomorskie?.....	215
Justyna Socińska: Rola i znaczenie Programu Leader w rozwoju obszarów wiejskich w latach 2007-2013 na przykładzie województwa opolskiego ..	225
Piotr Szamrowski, Adam Pawlewicz: Praktyczne aspekty wdrażania podejścia Leader na przykładzie Lokalnych Grup Działania i Lokalnych Grup Rybackich funkcjonujących w województwie warmińsko-mazurskim.....	233
Katarzyna Tracz-Krupa: Analiza wpływu Europejskiego Funduszu Społecznego na rozwój zasobów ludzkich w Polsce	245
Anna Tutak: Zmiany w podejściu do świadczenia usług szkoleniowych w ramach EFS w latach 2004-2013	256
Magdalena Wojarska, Izabela Zabielska: Samorząd lokalny jako beneficjent funduszy unijnych (na przykładzie gmin województwa warmińsko-mazurskiego)	266

Część 4. Wiedza i innowacje a polityka spójności Unii Europejskiej

Małgorzata Dziembala: Wspieranie inteligentnych specjalizacji regionów w Unii Europejskiej w warunkach globalizacji	279
Dorota Kwiatkowska-Ciotucha: Programy rozwojowe uczelni szansą wzbogacenia oferty i podniesienia jakości kształcenia w polskich szkołach wyższych	289
Dorota Murzyn: Innowacyjność w polityce spójności Unii Europejskiej.....	301
Aleksandra Nowakowska: Inteligentne specjalizacje regionalne – nowa idea i wyzwanie dla polityki regionalnej	310
Agata Surówka: Innowacyjność województw Polski Wschodniej na tle kraju	319

Nataliya Tyuleneva, Anastasia Lisnyak: Social and economic development of regions based on cluster programs: European and Russian experience .	327
Monika Zadrożniak: Wyrównywanie szans edukacyjnych w ramach polityki spójności jako kierunek poprawy jakości życia mieszkańców obszarów wiejskich w Polsce	334

Część 5. Problemy rozwoju regionalnego

Bernadeta Baran: Terytorialne odniesienie działań rozwojowych w Strategii Rozwoju Województwa Dolnośląskiego	345
Aranka Ignasiak-Szulc, Ireneusz Jaźwiński: Pozycja ustrojowa samorządu województwa w kontekście jego roli w polityce rozwoju w Polsce	356
Łukasz Olipra: Dostępność usług transportu lotniczego jako czynnik lokalizacji inwestycji zagranicznych na Dolnym Śląsku.....	368
Ewa Pancer-Cybulska: Europejskie Ugrupowania Współpracy Terytorialnej (EUWT) w pakiecie legislacyjnym na okres programowania 2014-2020	383
Ewa Szostak: Umowa Partnerstwa a Regionalny Program Operacyjny dla Dolnego Śląska na lata 2014-2020	394
Paweł Wacek: Rozwój gospodarczy a systemy transportowe regionów Polski.....	406
Alicja Zakrzewska-Półtorak: Wybrane aspekty rozwoju społeczno-gospodarczego i przestrzennego województwa dolnośląskiego po wejściu do Unii Europejskiej.....	416

Część 6. Rozwój społeczno-gospodarczy w Europie i problemy integracji

Iwo Augustyński: Struktura zadłużenia firm polskich na tle wybranych krajów europejskich na tle kryzysu z 2008 roku	429
Tetiana Girchenko: Formation of competitiveness of Ukrainian banks under the influence of foreign capital	443
Zbigniew Jurczyk, Barbara Majewska-Jurczyk: Model ochrony konsumentów w Unii Europejskiej	453
Danuta Kabat-Rudnicka: Orzecznictwo Trybunału Konstytucyjnego RP w kluczowych kwestiach integracji europejskiej. Uwagi na marginesie polskiego członkostwa w Unii Europejskiej	465
Lidia Kłos: Rzeczowy wymiar polityki spójności w rozwoju branży wodno-kanalizacyjnej w Polsce	472
Zbigniew Mikołajewicz: Bezpieczeństwo energetyczne w polityce spójności Unii Europejskiej	481

Danuta Milaszewicz: Jakość rządzenia a rozwój społeczno-gospodarczy w krajach UE	491
Anna Nowak, Katarzyna Domańska: Konkurencyjność rolnictwa Polski Wschodniej w aspekcie zrównoważonego rozwoju.....	501
Zhanna Tsaurkubule: Improving social policy of Latvia as a factor of sustainable development of the state.....	510
Grażyna Węgrzyn: Zmiany strukturalne na rynku pracy – modernizacja czy stagnacja?	525

Summaries

Jan Borowiec: Regional convergence in the European Union	25
Leszek Cybulski: Divergence of regional development in the EU after 2000 and Cohesion Policy.....	38
Zofia Hasińska: Regional differentiation of changes in employment in Poland in the period of EU integration.....	49
Jarosław M. Nazarczuk: Economic crisis and regional inequalities in the European Union.....	59
Pasquale Tridico: Dziesięć lat po przystąpieniu krajów centralnej i wschodniej Europy do Unii Europejskiej: porównanie z przemianami w byłym Związku Radzieckim	81
Zhanna Tsaurkubule, Alevtina Vishnevskaja: Wybrane aspekty rozwoju ekonomicznego rynku Łotwy w ciągu dziesięciu lat jej członkostwa w Unii Europejskiej.....	93
Dilara Usmanova: Udoskonalanie metodologicznej i systematycznej organizacji monitorowania rozwoju społeczno-ekonomicznego regionów łotewskich.....	101
Agnieszka Wojewódzka-Wiewiórska: Districts changes in the socio-economic development level in Poland and obtaining EU funds.....	113
Wojciech Bożek: Significance and amount of funds from the budget of the European Union as a category of public resources.....	126
Krystian Heffner, Piotr Gibas: EU cohesion policy and functional areas of regional centres in Poland	135
Natalia Konopińska: “Alpine Space Programme” as an example of implementation of cohesion policy in mountain areas	149
Joanna Kudelko: New model of the European cohesion policy and its implications for social and economic development in Poland.....	157
Marek Pieniążek, Dominika Rogalińska: Public statistics in the process of monitoring of territorial dimension of cohesion policy.....	165
Magdalena Pronobis: Structural funds as venture capital: scale and conditions for intervention.....	174

Adam A. Ambroziak: Legal and economic aspects of regional state aid in Poland after the accession to the EU	188
Maria Bucka: Development of small and medium-sized enterprises during the implementation of cohesion policy in 2007-2013	196
Barbara Kryk: Development of women's entrepreneurship in Poland as a form of EU policy implementation of gender equality and employment ...	206
Paweł Mańczyk: Taxation of the financial assistance from the Cohesion Fund	214
Beata Skubiak: Do the structural funds develop Western Pomerania?	224
Justyna Socińska: Role and importance of Leader in the development of rural areas in 2007-2013 on the example of the Opole Voivodeship	232
Piotr Szamrowski, Adam Pawlewicz: The practical aspects of the implementation of the LEADER approach on the example of the LAGs and Fisheries Local Action Groups operating in the Warmia and Mazury Voivodeship	243
Katarzyna Tracz-Krupa: Analysis of the European Social Fund impact on the human resource development in Poland	255
Anna Tutak: Changes in approach to training programs conducted under Europejski Fundusz Społeczny fund in years 2004-2013	264
Magdalena Wojarska, Izabela Zabielska: Local government as a beneficiary of EU funds (on the example of the municipalities of the Warmia and Mazury Voivodeship)	275
Małgorzata Dziembala: Supporting of smart specialization of regions in the European Union in a globalized market	288
Dorota Kwiatkowska-Ciotucha: Development programs of universities as an opportunity for developing educational offer and improving the quality of teaching at Polish universities	300
Dorota Murzyn: Innovativeness in EU cohesion policy	309
Aleksandra Nowakowska: Regional smart specializations – a new idea and a challenge for regional policy	318
Agata Surówka: Innovativeness of Eastern Poland voivodeships compared with other regions	326
Nataliya Tyuleneva, Anastasia Lisnyak: Rozwój społeczno-gospodarczy regionów na podstawie programów klastrowych: doświadczenia Unii Europejskiej i Rosji	333
Monika Zadrożniak: Equalization of educational opportunities within the framework of cohesion policy as a way to improve the quality of life for residents of rural areas in Poland	342
Bernadeta Baran: Territorial dimension in the development strategy for the Lower Silesian Voivodeship	355

Aranka Ignasiak-Szulc, Ireneusz Jaźwiński: Legal status of voivodeship self-government in the context of its role in the development policy in Poland	367
Lukasz Olipra: Accessibility of the air transport services as a determinant of foreign investments location in Lower Silesia.....	381
Ewa Pancer-Cybulska: European Groupings of Territorial Cooperation (EGTC) in the legislative package for the 2014-2020 programming period.....	393
Ewa Szostak: Partnership Agreement and Regional Operational Program for Lower Silesia for the years 2014-2020.....	405
Paweł Wacek: Economic development and Polish transportation systems.....	415
Alicja Zakrzewska-Półtorak: Selected aspects of socio-economic and spatial development of Lower Silesian voivodeship after joining the European Union	426
Iwo Augustyński: Comparison of the debt structure of Polish companies with selected EU member countries against the background of the financial crisis from 2008.....	442
Tetiana Girchenko: Kształtowanie się konkurencyjności banków ukraińskich pod wpływem obcego kapitału.....	452
Zbigniew Jurczyk, Barbara Majewska-Jurczyk: Model of consumer protection in the European Union.....	464
Danuta Kabat-Rudnicka: Polish Constitutional Court's jurisdiction on the key issues of the European integration. Remarks on Poland's membership in the European Union.....	471
Lidia Kłos: Material dimension of cohesion policy in the development of the water-sewage industry in Poland.....	480
Zbigniew Mikołajewicz: Energy security in the cohesion policy of the European Union.....	490
Danuta Miłaszewicz: Governance quality vs. socio-economic development in the European Union.....	500
Anna Nowak, Katarzyna Domańska: Sustainable development approach in agriculture competitiveness of Eastern Poland	509
Zhanna Tsaurkubule: Poprawa polityki społecznej Łotwy jako czynnik zrównoważonego rozwoju państwa.....	524
Grażyna Węgrzyn: Structural changes in the labour market – modernisation or stagnation?.....	534

Aleksandra Nowakowska

Uniwersytet Łódzki

INTELIgENTNE SPECJALIZACJE REGIONALNE – NOWA IDEA I WYZWANIE DLA POLITYKI REGIONALNEJ

Streszczenie: U progu XXI wieku kluczowym problemem Wspólnoty Europejskiej była niska konkurencyjność gospodarki i pogłębiający się dystans względem światowych potęg gospodarczych. Problemy te stały się podstawą krytyki dotychczasowej polityki innowacyjnej i poszukiwania nowych sposobów, narzędzi i trajektorii rozwoju. Odpowiedzią na te wyzwania jest koncepcja inteligentnych specjalizacji regionalnych zaproponowana wraz z nową wizją rozwoju UE w strategii Europa 2020. Inteligentna specjalizacja to nowy paradygmat budowania przewagi konkurencyjnej regionów. Jest to zarazem nowy sposób kształtowania regionalnej polityki innowacyjnej, dążący do wyeliminowania dotychczasowych barier i niepowodzeń w budowaniu zdolności innowacyjnych regionów. Celem artykułu jest analiza istoty koncepcji inteligentnych specjalizacji regionalnych. Artykuł identyfikuje założenia teoretyczne i opisuje kluczowe elementy nowego podejścia. Ekspozuje genezę i *novum* tej koncepcji.

Słowa kluczowe: inteligentna specjalizacja, innowacyjność, rozwój regionów, polityka regionalna.

DOI: 10.15611/pn.2015.380.28

1. Wstęp

U progu XXI wieku kluczowym problemem europejskiej wspólnoty okazała się niska innowacyjność gospodarki i słaby potencjał wiedzy, silnie oddziałujące na słabą pozycję konkurencyjną gospodarki europejskiej. Pogłębiający się dystans dzielący konkurencyjność i innowacyjność gospodarki unijnej względem Stanów Zjednoczonych, Japonii czy Chin, wraz z malejącą dynamiką wzrostu gospodarczego, stał się podstawą do podjęcia radykalnych decyzji mających wzmocnić pozycję Europy w globalnej gospodarce. Odpowiedzią na te wyzwania było opracowanie strategii lizbońskiej, przyjętej w 2000 r. na szczycie Rady Europejskiej w Lizbonie [Lisbon Strategy]. Stała się ona podstawowym narzędziem reform i zmian strukturalnych, otrzymując rangę nadrzędnego instrumentu kreowania rozwoju społeczno-gospodarczego Unii. Strategia ta stanowiła próbę rewitalizacji europejskiej gospodarki,

która w założonej perspektywie czasowej powinna stać się czołową potęgą ekonomiczną świata.

Podejmowane przez ponad dekadę działania realizacji strategii lizbońskiej nie przyniosły spodziewanych skutków. Zadawalających efektów nie odnotowano przede wszystkim w sferze budowania gospodarki opartej na wiedzy i innowacji – restrukturyzacji systemu edukacji i kształcenia, głębokich przemian w sferze B+R oraz poprawy zdolności innowacyjnych gospodarki. Nie sprawdziły się także nowe mechanizmy realizacji europejskiej polityki naukowej, technologicznej i przemysłowej. Tak zwana transatlantycka luka produktywności, innowacyjności i wzrostu gospodarczego istniejąca w wielu branżach i sektorach nie tylko nie uległa redukcji, ale w wielu obszarach się pogłębiła. Te niekorzystne zjawiska uwidoczniły się szczególnie w aktywności badawczo-rozwojowej oraz w sektorach wysokiej techniki i technologii.

2. Geneza inteligentnych specjalizacji regionalnych

Niepowodzenie w realizacji strategii lizbońskiej stało się podstawą do głębokiej rewizji i stworzenia nowych ram działania i stymulowania rozwoju Unii Europejskiej. Nowe wyzwania i kierunki znalazły odzwierciedlenie w strategii Europa 2020, która po 2010 r. zastąpiła strategię lizbońską i dokonała nowego otwarcia w budowaniu konkurencyjności i innowacyjności europejskiej gospodarki. Nowy plan zakłada, że rozwój gospodarki UE powinien być oparty na trzech filarach: rozwój gospodarki opartej na wiedzy i innowacjach (rozwój inteligentny), gospodarka efektywnie korzystająca z zasobów (rozwój zrównoważony) oraz rozwój sprzyjający włączeniu społecznemu (zatrudnienie i spójność społeczna – rozwój inkluzywny)¹.

Istotnym filarem budowania innowacyjności gospodarki UE w ramach pierwszego filaru (rozwój inteligentnego) jest identyfikacja, wybór i budowanie inteligentnych specjalizacji (IS) tak na poziomie regionów, krajów, jak i całej europejskiej gospodarki. W polityce UE nastąpiła ewolucja koncepcji wspierania rozwoju innowacyjności: od nacisku na rozwój sektora B+R i zwiększenie umiędzynarodowienia aktywności B+R oraz publiczne mechanizmy zarządzania do budowania IS opartej na rynkowych mechanizmach tworzenia, upowszechnienia i adaptacji zmian technologicznych [Licht 2009].

Bezpośrednio koncepcja IS regionalnych wyrosła z krytyki niskiej skuteczności dotychczasowej polityki innowacyjnej, polityki naukowo-badawczej i przemysłowej. Za twórców tego nowego podejścia do stymulowania rozwoju zdolności innowacyjnych regionów uznaje się międzynarodową grupę ekspercką *Knowledge for growth* (K4G), której dwoma liderami są Bart van Ark oraz Dornie Foray

¹ Strategia Europa 2020, ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_PL_ACT_part1_v1.pdf.

[Knowledge for Growth Group]. Koncepcja ta była dalej rozwijana i upowszechniana, głównie robili to: Paul David, Bronwyn Hall i Jacques Mairesse.

Koncepcja IS jest próbą poprawy efektywności procesów innowacji, szczególnie w kontekście wydatków sektora publicznego. U podstaw tej koncepcji leży założenie, że regiony nie powinny i nie mogą rozwijać aktywności we wszystkich obszarach (kompleksowo). Powinny dokonywać selektywnego wyboru obszarów, w których posiadają najlepiej rozwinięte zasoby, i na nich skupiać swoją aktywność naukowo-badawczą i innowacyjną [McCann, Ortega-Argilés 2011]. Twórcy tego podejścia wskazują, że „dotychczasowa polityka cienką warstwą rozprowadza inwestycje po różnych polach badań technologicznych – trochę po biotechnologii, trochę po technologii informacyjnej, trochę po wielu dziedzinach nanotechnologii, w konsekwencji nie czyniąc wielkich zmian w żadnej z tych dziedzin. Bardziej obiecującą strategią działania wydaje się być pobudzanie aktywności i tworzenie programów inwestycyjnych uzupełniających i wzmacniających istniejące już możliwości produkcyjne i innowacyjne regionu (czy kraju), dając podstawę do zbudowania międzynarodowej przewagi konkurencyjnej” [Foray i in. 2007]. W ramach dotychczasowej polityki regionalnej dominuje podejście, w którym każdy region stara się stworzyć podobne zasoby i zdolności innowacyjne, co skutkuje nadmierną korelacją i zdublowaniem działań naukowych, badawczo-rozwojowych i edukacyjnych, a to z kolei ogranicza różnorodność i komplementarność europejskich zasobów wiedzy i innowacji [Foray i in. 2011].

3. Istota koncepcji inteligentnych specjalizacji regionalnych

Nowością w koncepcji IS jest integracja dwóch perspektyw tworzenia innowacyjności regionów, traktowanych do tej pory jako rozłączne lub słabo ze sobą powiązane. Jest to połączenie perspektywy sektorowej z perspektywą regionalną. Perspektywa sektorowa dotyczy wyboru domeny specjalizacji i określenia przewagi technologicznej regionu, perspektywa regionalna określa natomiast endogeniczność i specyficzność oraz koncentrację i komplementarność zasobów regionalnych dla rozwoju specjalizacji (tzw. przewaga terytorialna) [Foray, Van Ark 2007]. Koncepcja IS wskazuje na konieczność większej korelacji pomiędzy sektorem B+R, regionalną strukturą gospodarczą oraz sektorem nauki i edukacji. Potencjał ten, mocno wewnętrznie powiązany poprzez relacje sieciowe, tworzy podstawę dla kreowania specjalizacji regionalnej. Jest to nowa koncepcja formułowania strategii innowacji na poziomie regionów, łącząca elementy analizy konkurencyjności regionów z procesem tworzenia priorytetów w polityce naukowo-technologicznej i przemysłowej.

Perspektywa sektorowa koncentruje się na identyfikacji domeny specjalizacji wynikającej ze skupienia w regionie potencjału technologicznego w danej sferze. Wskazuje na trzy fundamentalne warunki niezbędne do określenia IS:

- Proprzedsiębiorczy, oddolny proces identyfikacji domen specjalizacji. Identyfikacja IS nie polega na zamawianiu badań, realizacji odgórnej polityki przemy-

słowej czy określeniu przez władze regionalne lub ekspertów obszarów współpracy. Przedsiębiorcza orientacja wyboru domeny specjalizacji powinna polegać na poszukiwaniu takich dziedzin nauki i technologii, w których dany region osiąga wyjątkowe sukcesy gospodarcze, a tworzone rozwiązania naukowo-badawcze odpowiadają rzeczywistym potrzebom przedsiębiorstw. Proces ten powinien opierać się na mocnym zaangażowaniu partnerów gospodarczych w formułowanie pola specjalizacji i identyfikacji kluczowych proinnowacyjnych przedsięwzięć. Specjalizacja powinna być mocno powiązana z rynkowymi potrzebami, a priorytetowe kierunki badań naukowych finansowanych ze środków publicznych powinny wynikać z „oddolnego” podejścia i odpowiadać na potrzeby finalnych odbiorców badań.

- Kumulacja istniejących zasobów. Domena specjalizacji powinna charakteryzować się dobrze rozwiniętą bazą zasobów technologicznych, tworzących tzw. masę krytyczną. W dotychczasowej polityce regionalnej dominuje raczej podejście polegające na powszechnym wyborze kilku najbardziej popularnych technologii (np.: ICT, nanotechnologia, biotechnologia) i dublowania czy kopiowania działań z sukcesem rozwijanych w innych regionach. Jeśli wszystkie europejskie regiony będą konkurowały o pozycję lidera, często w tych samych dziedzinach, to większość z nich nie osiągnie odpowiedniej masy krytycznej i efektów skali [Kardas 2011]. Podstawowym i koniecznym warunkiem budowania IS jest utworzenie odpowiednio mocnego obszaru badań i innowacji, który będzie umożliwiał rywalizację międzynarodową. Siła zgromadzonych zasobów ludzkich, infrastrukturalnych, wiedzy i doświadczeń, sieci powiązań w ramach specjalizacji powinna uruchamiać efekty skali i mechanizmy rozprzestrzeniania się wiedzy i innowacji.
- Silne powiązania domeny specjalizacji z sektorem nauki i B+R. W ramach specjalizacji powinno funkcjonować dobrze rozwinięte zaplecze naukowo-badawcze, posiadające ugruntowaną pozycję rynkową, sukcesy gospodarcze oraz gęste i dobrze wykształcone relacje i powiązania z biznesem. Konieczny jest także silnie rozwinięty system instytucji wspierających (otoczenie instytucjonalne), tworzących połączenia sektora B+R z sektorem gospodarczym (np.: parki naukowo-technologiczne, centra transferu technologii, inkubatory innowacyjności, fundusze podwyższonego ryzyka).

Perspektywa regionalna podkreśla fakt, że środowisko regionalne (terytorium) nie jest neutralne w budowaniu zdolności innowacyjnych podmiotów. Sama przewaga technologiczna bez sprzyjającego otoczenia regionalnego może okazać się niewystarczająca dla rozwoju wysoko konkurencyjnej specjalizacji [Nowakowska 2011]. Region jest źródłem procesów innowacji, a terytorialne mechanizmy rozwoju są istotnym czynnikiem sukcesu. W regionalnej perspektywie eksponowane są trzy fundamentalne uwarunkowania rozwoju IS:

- Zakorzenienie i terytorializacja domen specjalizacji. Konieczne jest powiązanie IS z endogenicznymi zasobami regionu (często o charakterze niematerialnym),

budowanymi na przestrzeni dekad (powstającymi w sposób ewolucyjny), wynikającymi z tradycji, doświadczeń i przeszłości społeczno-gospodarczej regionu, tworzącymi dziś niepowtarzalność jednostki terytorialnej. Jest to osadzenie (umocowanie) danej specjalizacji w specyficznym, społeczno-gospodarczo-przestrzennym środowisku jej funkcjonowania.

- Łączenie różnorodności i pokrewieństwa zasobów regionalnych. IS wymagają komplementarności zasobów regionalnych, mocnego obudowania specjalizacji w zasoby regionalne wspierające jej rozwój (np.: zasoby ludzkie, infrastrukturalne, kapitał społeczny, tradycje gospodarcze, sieci powiązań, doświadczenie, rutyna i kanony zachowań społecznych). Ta specyficzna kombinacja zasobów daje często możliwości pojawiania się nowych „przestrzeni” rozwoju danej specjalizacji i tworzenia unikalnej struktury gospodarczej.
- Połączenia i powiązania podmiotów w środowisku regionalnym. IS wymagają gęstych związków i interakcji pomiędzy aktorami funkcjonującymi na danym terytorium. Konieczne są trwałe relacje i sieci współpracy, zarówno o charakterze formalnym, jak i nieformalnym, w których biorą udział różne grupy podmiotów regionalnych. Skumulowane doświadczenia wynikające z dotychczasowej współpracy, komplementarność zasobów wiedzy sektora B+R i podmiotów gospodarczych, dobrze wykształcone kanały i sposoby komunikacji (wszystko to, co określamy mianem bliskości poznawczej, instytucjonalnej i organizacyjnej) to warunki fundamentalne w budowaniu IS.

Koncepcja IS jest „inteligentna” w dwóch wymiarach. Jest to z jednej strony „inteligentna trajektoria rozwoju” opierająca się na zasobach regionalnych i odwołująca się do nich nie tylko w kontekście ich koncentracji, ale nade wszystko ich komplementarności i specyficzności (silne odwołanie do koncepcji generycznych i specyficznych zasobów). Z drugiej strony, jest to „inteligentna polityka regionalna” – polityka wyrafinowana i indywidualnie dopasowana do potrzeb konkretnego regionu i sektora łącznie. Jest to koncepcja polityki kompleksowej, ale zarazem interaktywnej i oddolnej [Foray 2009]. Inteligentna specjalizacja to nowa koncepcja tworzenia specjalizacji gospodarczych i zarazem narzędzie służące budowaniu przyszłej pozycji regionu w gospodarce wiedzy i innowacji.

4. Reorientacja regionalnej polityki innowacyjnej

U podstaw tworzenia i implementacji nowej regionalnej polityki innowacyjnej leżą logika i natura funkcjonowania technologii ogólnego zastosowania (*General Purpose Technologies* – GPT). Wokół tego pojęcia osnuta jest istota budowania inteligentnej specjalizacji. GPT to zasadnicze innowacje wynikające z komercjalizacji podstawowych wynalazków. Są to:

- technologie wszechobecne i stosowane w wielu obszarach ludzkiej aktywności;
- technologie będące przedmiotem ciągłych udoskonaleń technologicznych, które poprawiają ich efektywność gospodarczą;

- technologie, których stosowanie wymaga komplementarnych inwestycji w wykorzystujących je sektorach;
- technologie mające duży potencjał tworzenia rozwiązań pokrewnych i ich kolejnych zastosowań w praktyce [Hall, Trajtenberg 2006].

GPT dają niezliczone możliwości nowych opracowań technologicznych, zaistnienia nowych „współwynałazków” w innych sektorach czy powstania nowych zastosowań w gospodarce. Wynalezienie GPT istotnie poszerza granice wynalazczości całej gospodarki, a opracowanie nowego zastosowania zmienia funkcję produkcyjną konkretnego sektora. Inaczej mówiąc: między technologiami podstawowymi a ich praktycznymi zastosowaniami istnieje zależność na zasadzie sprzężenia zwrotnego [Giannitsis 2009]. Technologie podstawowe tworzą nowe możliwości w rozwijaniu nowych produktów lub usług, te ostatnie powiększają zaś zakres ich zastosowania, a tym samym zwiększają stopę zwrotu z ich opracowywania i rozwijania. Sednem tej trajektorii rozwoju nie jest jednak opracowanie technologii podstawowej, stanowiącej radykalny przełom wobec dotychczas stosowanych rozwiązań technologicznych, ale tworzenie nowych możliwości innowacyjnych poprzez poszerzanie zastosowania danej GPT w innych sektorach.

Opierając się na mechanizmie funkcjonowania technologii ogólnego zastosowania, koncepcja IS wprowadza idee zróżnicowania polityki regionalnej w stosunku do poziomu rozwoju zdolności innowacyjnych [McCann, Ortega-Argilés 2011]. Wskazuje ona różne typy regionów i trajektorie kształtowania polityki regionalnej:

- regiony czołowe w danej dziedzinie innowacji (*innovation leaders*) – polityka regionalna powinna koncentrować się na wspieraniu rozwoju badań i wynalazków podstawowych (GPT);
- regiony średnio zawansowane (*innovation followers, moderate innovators*) – polityka regionalna powinna koncentrować się na wspieraniu rozwoju zastosowań i wdrożeń nowych produktów i technologii;
- regiony doganiające (*modest innovators*) – polityka regionalna powinna koncentrować się na wspieraniu rozwoju zdolności absorpcji i dyfuzji technologii, powstających w innych, lepiej rozwiniętych regionach (por. [David i in. 2009; Innovation Union Scoreboard 2014]).

Przyjmując zaproponowaną powyżej typologię, w grupie 16 polskich regionów żaden z nich nie przynależy do europejskich liderów w zakresie zdolności innowacyjnych. Jedynie 5 województw: mazowieckie, pomorskie, dolnośląskie, małopolskie i śląskie, zakwalifikowano do drugiej grupy regionów zdolnych do rozwoju zastosowań GPT. Pozostałe 11 województw spełnia kryteria regionów o najniższym potencjale innowacyjnym w Europie, gdzie polityka innowacyjna powinna głównie rozwijać możliwości absorpcji i dyfuzji innowacji.

Jak podkreślają twórcy tej koncepcji, inteligentna specjalizacja jest strategią działania adresowaną do wszystkich typów regionów. Efektem jej wdrażania powinien być wzrost zróżnicowania między regionami Unii Europejskiej i różnorodności w zakresie specjalizacji w sferze nauki, technologii i gospodarki.

Istotne założenia związane z inteligentną specjalizacją dotyczą sposobu jej implementacji, zwłaszcza roli administracji publicznej w tym zakresie. Inteligentna specjalizacja nie powinna być wyznaczana odgórnie przez administrację publiczną w ramach opracowanych planów rozwoju (np. strategii). Nie powinna być także wyłaniana w ramach projektów *foresight* przygotowywanych przez zewnętrznych ekspertów. Jest to „przedsiębiorczy” i oddolny proces selektywnego wyboru dziedziny nauki i technologii, w której region może być liderem w skali europejskiej i światowej. Zaangażowanie administracji publicznej jest tu postrzegane głównie w kontekście zapewnienia odpowiedniej infrastruktury, dostępu do informacji czy możliwych źródeł finansowania. Tym samym rola administracji publicznej zostaje pomniejszona i ukierunkowana na poszukiwanie skutecznych narzędzi polityki, dostosowanych do potrzeb konkretnego pola specjalizacji.

5. Zakończenie

Inteligentna specjalizacja regionalna jest zarówno ideą tworzenia zdolności innowacyjnych regionów, jak i narzędziem umożliwiającym budowanie unikalnej pozycji konkurencyjnej na arenie międzynarodowej. Oparta jest ona na prostych, wręcz oczywistych założeniach. W rzeczywistości jednak wymaga trudnych i komplekarnych działań, począwszy od identyfikacji zasobów terytorialnych i przewag technologicznych, przez identyfikację faktycznie funkcjonujących sieci współpracy, skończywszy na wyborze domen specjalizacji i zdefiniowaniu kompleksowej i zindywidualizowanej polityki regionalnej.

Koncepcja inteligentnych specjalizacji regionalnych wynika z połączenia polityki sektorowej z regionalną i często nazywana jest swego rodzaju trzecią generacją systemów innowacji. Nawiązuje ona do wielu teoretycznych podejść rozwoju zdolności innowacyjnych regionów (koncepcji innowacyjnych środowisk, sektorowych i regionalnych systemów innowacji, koncepcji klastra innowacyjnego). Pomimo wielu elementów wspólnych z tymi koncepcjami jest to jednak nowe ujęcie, eksponujące inne elementy i dokonujące innego rozłożenia akcentów na uwarunkowania rozwoju innowacyjności regionów.

Polskie regiony mają duże problemy z wyłonieniem inteligentnych specjalizacji, a opracowane nowe regionalne strategie innowacji, choć bezpośrednio odwołują się do tej idei, w rzeczywistości nie respektują zasad i mechanizmów ich wyboru oraz kształtowania polityki innowacyjnej. W polskich realiach jest to „martwa” idea budowania przewagi technologicznej i terytorialnej regionów.

Literatura

- David P., Foray D., Hall B., 2009, *Measuring Smart Specialization: The concept and the need for indicators*, <http://cemi.epfl.ch/files/content/sites/cemi/files/users/178044/public/Measuring%20smart%20specialisation.doc>, 27.04.2014, s. 2-6.
- Foray D., 2009, *Understanding "smart specialization"*, [w:] *The questions of R&D Specialization: Perspectives and Policy Implications*, Institute for Perspective Technological Studies – Joint Research Centre Seville, European Communities, s. 15-26.
- Foray D., David P.A., Hall B., 2007, *Smart specialization: the concept*, Knowledge Economists Policy Brief, no. 9, October, European Communities, http://ec.europa.eu/invest-inresearch/pdf/download_en/kfg_policy_briefs_no_5_9.pdf, 12.10.2012, s. 5-9.
- Foray D., David P., Hall B., 2011, *Smart specialization. From academic idea to political instrument, the surprising career of a concept and the difficulties involved in its implementation*, MTEI-working paper, November, Management of Technology & Entrepreneurship Institute College of Management of Technology Lausanne, www.nfoscience.epfl.ch/record/170252/files/MTEI-WP-2011-001-Foray_David_Hall.pdf, 23.08.2013, s. 5-15.
- Foray D., Van Ark B., 2007, *Smart specialization in a truly integrated research area is the key to attracting more R&D to Europe*, Knowledge Economists Policy Brief, no. 1, European Communities, s. 2.
- Giannitsis T., 2009, *Technology and specialization: strategies, options and risks*, Knowledge Economists Policy Brief, no. 1, November, European Communities, http://ec.europa.eu/invest-in-research/pdf/download_en/kfg_policy_brief_no8.pdf?11111, 25.06.2011, s. 1-7.
- Hall B., Trajtenberg M., 2006, *Uncovering general purpose technologies with patent data*, [w:] Antonelli C., Foray D., Hall B., Steinmuller E. (eds.), *New Frontiers in the Economics of Innovation and New Technology*, Edward Elgar, Cheltenham, s. 389-426.
- Innovation Union Scoreboard 2014, www.ec.europa.eu/enterprise/policies/innovation/policy/innovation-scoreboard/index_en.htm; 18.03.2014.
- Kardas M., 2011, *Inteligentna specjalizacja – (nowa) koncepcja polityki innowacyjnej*, Optimum Studia Ekonomiczne, nr 2, s. 125-129.
- Knowledge for Growth Group, *Prospects for science, technology and innovation (2009)*, European Communities, www.ec.europa.eu/invest-in-research/monitoringknowledge_en.htm.
- Licht G., 2009, *How to better diffuse technologies in Europe*, [w:] O'Sullivan M. (ed.), *Prospects for Science, Technology and Innovation, Knowledge for Growth*, www.ec.europa.eu/invest-in-research/pdf/download_en/selected_papers_en.pdf.
- Lisbon Strategy, <http://europa.eu/scadplus/glossary/lisbonstrategyen.htm>, 22.08.2012.
- McCann P., Ortega-Argilés R., 2011, *Smart specialization, regional growth and applications to EU cohesion policy*, [w:] Economic Geography Working Paper, Faculty of Spatial Sciences, University of Groningen.
- Nowakowska A., 2011, *Regionalny wymiar procesów innowacji*, Wyd. Uniwersytetu Łódzkiego, Łódź, s. 57-67.
- Strategia Europa 2020, European Communities, www.ec.europa.eu/eu2020/pdf/1_PL_ACT_part1_v1.pdf; 22.02.2014.

REGIONAL SMART SPECIALIZATIONS – A NEW IDEA AND A CHALLENGE FOR REGIONAL POLICY

Summary: At the beginning of the twenty-first century, low competitiveness of the economy and the deepening gap in relation to the world's economic powers were the key problems of the European Community. These problems have become the basis for criticism of current innovation policy and the search for new methods, tools, and development trajectories. The answer to these challenges is the concept of smart regional specializations proposed along with a new vision of the development of the EU, known as Europe 2020 Strategy. Smart specialization is a new paradigm for building competitive advantage of regions. It is also a new way of regional innovation policy, aiming to eliminate barriers and failures in building innovation capacity of regions. The purpose of this article is to show the essence of the concept of regional smart specializations. The article identifies the theoretical assumptions and describes the key elements of this new approach. It exposes the novelty of the concept.

Keywords: smart specialization, innovation, development of regions, regional policy.